

Eger vára 1753-ban.

Olvastam, hogy Eger városnak, a régi egri vár történetével szeretettel foglalkozó körei helyre akarnák állítani a várat.

Talán érdekes lesz ez alkalomból közzétenni egy a m. kir. Hadtörténelmi Levéltár okmánytárában őrzött, francia nyelven írott, eredeti jelentést,¹ amelyet a hozzácsatolt vázlattal együtt, az egri várról szerkesztett a Mária Terézia szolgálatában álló Farrel nevű francia őrnagy.

A várépítésnek és erődítésnek mesterei abban az időben a franciák voltak, nem kell tehát azon csodálkoznunk, hogy Mária Terézia idejében is sűrűn találkozunk Magyarországi váraiban francia mérnökkari tisztekkel.

Farrel először a város északi részén levő vár helyzetét vázolja. Körülbelül 10 ölnyire emelkedik a város fölé, de fekvése védelmi szempontból így is nagyon kedvezőtlen, mert a közelében lévő magaslat, amely 3 vagy 4 év óta az egri érsek és káptalan tulajdona, s amelyet „Sánc“-nak hívnak, jóval magasabb. A vár tehát rossz helyen épült, s tanulságos példája annak, hogy az ilyen erődöt nem lehet védhetővé tenni mindaddig, amíg a rajta uralkodó s már említett „Sánc“-ot szintén meg nem erősítik s főerődde (place principale) ki nem építik.

Az erőd falazása mind a falak külső oldalán, mind pedig a kazemattákban, kapunál, szállásoknál és egyéb lakóhelyeknél több helyen beomlott, sőt annyira megrongálódott, hogy a teljes összedülés veszélye úgyszólván naponként fenyegeti.

A kapuk, hidak, lakóházak faalkatrészei legnagyobb-részt korhadtak, évről-évre javítani kell őket, így hát igen sok pénzbe s nagy munkába kerül a szállásoknak lakható állapotban való fenntartása.

A kazematták és más földalatti helyiségek összekötő folyósói, a boltozat beomlása folytán, több helyen járhatat-

¹ *Budai General-Commando* levéltára: 1753. fasc. IV. Nr. 43 (M. kir. Hadtörténelmi Levéltárban.)

lanok; a beomlott helyek most veszélyes szakadékokat alkotnak.

A nyár folyamán készített új kútban jó víz van ugyan, de vízbősége a helyőrség nagyságával nincs arányban. Ezért Farrel szerint ezt a kútát őrizni kell, hogy vizét csak ivásra és főzésre használják. A vizet egyéb szükségletre a másik — kb. 2 év előtt rendbehozott — kútból kell venni, de ennek a nagy kereke olyan nehéz, s olyan tökéletlenül van összeállítva, hogy azok, akik forgatják, állandó veszélyben vannak, mert a kerék vagy fellöki, vagy összenyomja őket. Egyébként a helyőrség eléggé el van látva vízzel.

A hosszabb idő óta el nem hordott s nagy halmokban szerteszét heverő ürülék az időjárás viszontagságaival együtt azt okozta, hogy az épületek alapfalai, a felszívódó nedvesség következtében, nagyon megrongálódtak.

Egyébként attól kell tartani, hogy a vár lakói lassacskán egészen el fognak merülni ebben a piszokban, mert annak felvételére alkalmas mély gödör nincs kijelölve s hiányzanak a megfelelő levezető csatornák is.

Panaszkodik Farrel őrnagy ezekután, hogy a város falaiban többhelyen 8—10 öl szélességű nyílások vannak, Ennek az a következménye, hogy sokkal több ember — különösen gyalogos — jön be a városba ezeken a nyílásokon, mint a rendes kapukon. Ennek folytán a kapuőrsek feleslegessé válnak s nem is nagy tekintélynek örvendenek. A katonák ezért únják is ezt az őrszolgálatot, ami viszont nem válik a legfelsőbb szolgálat előnyére. Lehetséges ugyan, hogy ennek a körülménynek valami politikai háttere is van, de ezt ő nem ismeri.

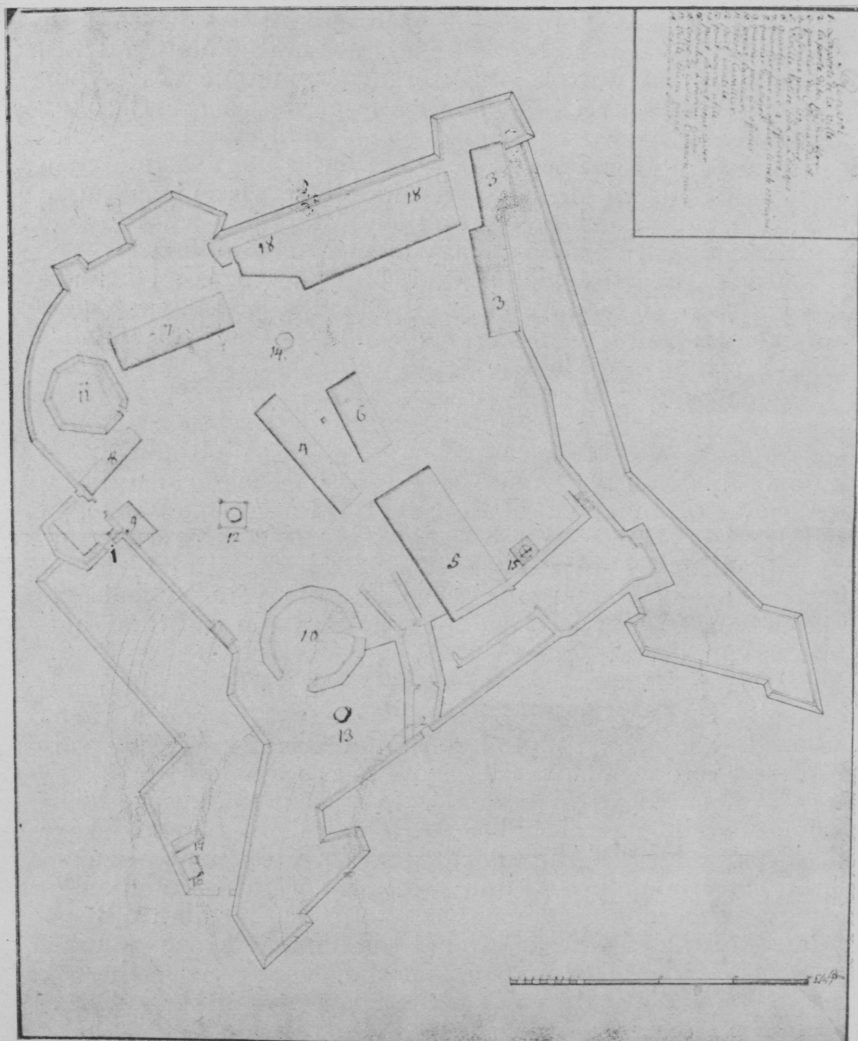
A vár védelemre már csak azért is teljesen alkalmatlan, mivel akkor, amikor Farrel őrnagy 1752-ben a várba érkezett, a budai raktárakból mindössze 24 lövésre való lövészeret vett át. Ez a készlet azóta se gyarapodott.

De nemcsak a vár berendezése és védhetetlensége miatt panaszkodik Farrel ebben a jelentésben, hanem szóvá teszi azt is, hogy a vár tatarozására fordított pénz elszámolását, sőt általában a kiutalt összegekkel való rendelkezést is egy, a mérnöki tudományban teljesen járatlan „Rechnungsführer“ végezi. Így tehát minden tatarozó munka, más szakember hiányában, pusztán ennek az embernek szeszélyétől függ, aki valószínűleg össze is játszik két egyszerű kőműves és ácsmesterrel. Nyilvánvaló tehát, hogy így visszaélések fordulhatnak elő.

Megemlíti Farrel, hogy a várnak, anyagi fedezet hiányában, külön káplánja sincs. Ennek folytán a helyőrség lelki gondozása a városi lelkésztől függ, aki minden egyes teme-

tésért 1 forint 15 krajcár stólapénzt követel. Farrel ezt már több ízben szóvá tette a tábori főpap előtt, de eredménytelenül.

A jelentéshez csatolt, ölmértékben szerkesztett vázlat magyarázata így szól:

4. — kaszárnya 100 ember részére
5. — az érseknek átengedett régi templom
6. — lakás 2 tiszt részére
7. — lakás 1 tiszt részére (az épület többi része beomlott)
8. — az őrnagy lakása
9. — lakás 1 tiszt részére
10. — első „cavalier“²
11. — második „cavalier“
12. — elromlott kút
13. — használható új kút
14. — mosásra alkalmas kút
15. — rombadőlt lisztórló malom
16. — főőrség a beomlott kirohanó útnál
17. — régi beomlott istálló
18. — raktár és sütőkemence.

A vár maradványai ma Eger város északkeleti részén vannak. Farrel őrnagy szerint 1755-ban a vár még a város északi (septentrional) részére esett.

Eger vára 1687 dec. 12.-én szabadult fel a török járom alól s mint az ország belsejében levő erősség, a kurucvilág letűntével elvesztette minden jelentőségét. Ez lehetett az oka annak, hogy Mária Terézia korában már ilyen siralmas állapotban volt, mint azt Farrel jelentésében szemléltetően leírja.

Markó Árpád.

² Cavalier: a vár főgátja fölé emelkedő bástyaszerű erődrész. A hivatalos honvéd szakkifejezés — „tetőző gát“ — nem fedi teljesen ezt a fogalmat.